

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS **pārbaudes lietā Nr. 2022-09-23DC** Rīgā

Datums skatāms laika zīmogā

Nr. 6-6/10

*Par atvieglojumiem pilsētas sabiedriskajā transportā
bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem*

[1] Tiesībsargs ir izskatījis pēc aizbildnes iesnieguma (reģistrēts 14.02.2022. ar Nr. 245) ierosinātu pārbaudes lietu par bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu tiesībām izmantot braukšanas maksas atvieglojumus sabiedriskajā transportlīdzeklī pilsētas nozīmes maršrutā.

Iesniegumā norādīti šādi apstākļi.

[1.1] Iesniedzējas aizbildnībā ir bērni, kuriem ir tiesības saņemt sociālās garantijas kā bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem.

Iesniedzēja ar aizbilstamajiem ir pārcēlusies no Rīgas uz citu pašvaldību. Laiku pa laikam bērniem rodas nepieciešamība doties uz galvaspilsētu un izmantot sabiedrisko transportu. Taču Rīgas pašvaldības sabiedrības ar ierobežotu atbildību “Rīgas satiksme” (turpmāk – “Rīgas satiksme”) darbinieku nekonsekventās rīcības dēļ aizbilstamajiem rodas problēmas. Proti, transportlīdzekļu vadītāji dažkārt izsniedz bezmaksas biļeti pēc bāriņtiesas izsniegtās apliecības uzrādīšanas, bet dažkārt iedrošina braukt bez biļetes, kā rezultātā bāreņiem tiek piemērots administratīvais sods.

[1.2] Risinot jautājumu par aizbilstamo tiesībām izmantot sabiedrisko transportu bez maksas, iesniedzēja vērsās “Rīgas satiksme”, kur saņēma atbildi, ka atbilstoši Ministru kabineta 2021. gada 22. jūnija noteikumu Nr. 414 “Braukšanas maksas atvieglojumu noteikumi” (turpmāk – Noteikumi Nr. 414) 6. punktam braukšanas maksas atvieglojumi bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem pienākas tikai reģionālās nozīmes maršrutā. Savukārt braukšanas maksas atvieglojumi Rīgas valstspilsētas sabiedriskajā transportā noteikti Rīgas domes 2010. gada 24. augusta saistošajos noteikumos Nr. 89 “Par braukšanas maksas atvieglojumiem Rīgas pilsētas sabiedriskā transporta maršrutu tīklā”, kas izdoti saskaņā ar Sabiedriskā transporta pakalpojumu likuma 14. panta trešo daļu. Tādējādi atvieglojumi Rīgas sabiedriskajā

transportā attiecas tikai uz bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem, kas Rīgas valstspilsētas administratīvajā teritorijā deklarējuši pamata dzīvesvietas adresi.

Iesniedzējas ieskatā Rīgas dome, izdodot saistošos noteikumus, ir nepareizi izpratusi Noteikumu Nr. 414 6. punktā minēto jēdzienu "reģionālās nozīmes maršruts". Reģionālās nozīmes maršruts atbilstoši Sabiedriskā transporta pakalpojumu likuma 1. panta 7.¹ punktam nozīmē arī reģionālo vietējās nozīmes maršrutu, kas nodrošina pārvietošanos viena novada administratīvajā teritorijā (1. panta 9. punkts). Tā kā Rīga arī ir viens no novadiem, jāsecina, ka Noteikumu Nr. 414 6. punktā noteiktie atvieglojumi ir attiecināmi arī uz tās sabiedrisko transportu.

[1.3] Iesniedzēja lūdz tiesībsargu vērtēt izklāstīto situāciju un palīdzēt atrisināt jautājumu ar bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu tiesībām izmantot sabiedrisko transportu Rīgas valstspilsētā.

[2] Pamatojoties uz iesniegumu, tiesībsargs ierosināja pārbaudes lietu Nr. 2022-09-23DC par kārtību, kādā bāreņi un bez vecāku gādības palikušie bērni izmanto braukšanas maksas atvieglojumus sabiedriskajā transportlīdzeklī pilsētas nozīmes maršrutā.

Pārbaudes lietas ietvaros nepieciešamās informācijas iegūšanai tiesībsargs vērsās Satiksmes ministrijā, Jelgavas valstspilsētas pašvaldībā, Jēkabpils novada pašvaldībā, Rēzeknes valstspilsētas pašvaldībā un Ventspils valstspilsētas pašvaldībā.

[3] Izvērtējot lietas faktiskos un tiesiskos apstākļus, kā arī pārbaudes lietas materiālus, sniedzu šādu atzinumu.

[3.1] Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 12. panta ceturto daļu katram bārenim un bez vecāku gādības palikušam bērnam valsts un pašvaldība nodrošina Ministru kabineta noteiktās sociālās garantijas.

Ministru kabineta 2005. gada 15. novembra noteikumu Nr. 857 "Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās" (turpmāk – Noteikumi Nr. 857) 21. punktā noteikts, ka bērnam un pilngadību sasniegušajam bērnam, uzrādot apliecību, ir tiesības izmantot braukšanas maksas atvieglojumus sabiedriskajā transportā.

Savukārt Noteikumu Nr. 414 6. punktā noteikts, ka bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem, kuri atrodas audžuģimenes, aizbildnībā, bērnu aprūpes institūcijās vai māsās vispārējās vai profesionālās izglītības iestādēs, uzrādot apliecību sociālo garantiju nodrošināšanai, ir tiesības bez maksas izmantot sabiedrisko transportlīdzekli, kas pārvadā pasažierus reģionālās nozīmes maršrutā.

Atbilstoši Sabiedriskā transporta pakalpojumu likuma 1. panta 6. punktam pilsētas nozīmes maršruts ir maršruts, kas nodrošina pārvietošanos valstspilsētas administratīvajās robežās, kā arī no šīs pilsētas uz tuvākajām apkārtnējām teritorijām. Savukārt panta 7.1. punktā skaidrots, ka reģionālās nozīmes maršruts ir reģionālās starppilsētu nozīmes maršruts, reģionālās vietējās nozīmes maršruts un visi dzelzceļa maršruti.

Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likuma 8. panta trešajā daļā ir noteikts, ka valstspilsētas ir Daugavpils, Jelgava, Jēkabpils, Jūrmala, Liepāja, Ogre, Rēzekne,

Rīga, Valmiera un Ventspils. Līdz ar to iesniedzēja ir kļūdījusies, reģionālās nozīmes maršrutu attiecinot uz Rīgas valstspilsētas sabiedrisko transportu, jo tas nodrošina pārvietošanos pilsētas nozīmes maršrutā.

Tādējādi šobrīd spēkā esošais regulējums nodrošina bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem tiesības bez maksas izmantot reģionālās nozīmes maršrutus, taču tādas tiesības nav paredzētas, pārvietojoties sabiedriskajā transportā valstspilsētas administratīvajās robežās.

[3.2] Atbilstoši Sabiedriskā transporta pakalpojumu likuma 14. panta trešajai daļai pašvaldībām ir tiesības noteikt braukšanas maksas atvieglojumus savā administratīvajā teritorijā.

Pārbaudot tiesisko regulējumu Latvijas valstspilsētās, konstatējams, ka tajās regulējums saistībā ar šiem atvieglojumiem ir atšķirīgs.

[3.2.1] Atvieglojumi Daugavpils sabiedriskajā transportā ir noteikti Daugavpils domes 2022. gada 28. janvāra saistošajos noteikumos Nr. 7 “Braukšanas maksas atvieglojumi Daugavpils valstspilsētas pašvaldības sabiedriskā transporta maršrutu tīklā”¹, kuru 2.12. apakšpunktā paredzēts, ka braukšanas maksas atvieglojumus 100 % apmērā no biļetes cenas pašvaldības sabiedriskā transporta maršrutu tīklā ir tiesīgi saņemt pašvaldības administratīvajā teritorijā dzīvesvietu deklarējušie bāreņi un bez vecāku gādības palikušie bērni. Šī pasažieru kategorija vai personas, kas saskaņā ar Daugavpils pilsētas bāriņtiesas lēmumu atrodas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās, audžuģimenēs, aizbildnībā, neatkarīgi no deklarētās dzīvesvietas ir tiesīgi saņemt braukšanas maksas atvieglojumu līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai vai līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai, ja viņi turpina mācības klātienē vispārējās vai profesionālās izglītības iestādē, koledžā vai augstskolā pilna laika studiju programmā (saistošo noteikumu 15. punkts).

[3.2.2] Jelgavas valstspilsētas pašvaldības 2021. gada 23. septembra saistošo noteikumu Nr. 21-21 “Sociālās garantijas un brīvprātīgās iniciatīvas pabalsti bērnam bāreņim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam Jelgavas valstspilsētas pašvaldībā”² 2. punktā paredzēts, ka sociālās garantijas un brīvprātīgās iniciatīvas pabalstus ir tiesīgs pieprasīt bērns bārenis, viņa likumiskais pārstāvis un pilngadību sasniegušais bārenis, par kura ārpusģimenes aprūpi lēmumu pieņēmusi Jelgavas valstspilsētas pašvaldības iestāde “Jelgavas bāriņtiesa”. Savukārt atbilstoši 19. punktam pabalstu valstspilsētas sabiedriskā transporta braukšanas maksas segšanai 100 % apmērā no braukšanas maksas piešķir bērnam bāreņim un pilngadību sasniegušajam bāreņim, kurš mācās kādā no Izglītības likumā noteiktajām izglītības pakāpēm (pamatizglītība, vidējā izglītība, augstākā izglītība) un/vai profesionālās izglītības iestādē, nepārsniedzot 5 braucienus dienā.

Jelgavas valstspilsētas dome 2022. gada 16. marta atbildē Nr. 2-12/885 uz tiesībsarga pieprasījumu sniegusi skaidrojumu, ka minēto pabalstu var saņemt tikai tie bērni bāreņi, viņu likumiskie pārstāvji un pilngadību sasniegušie bāreņi, par kuru

¹ Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/329940-brauksanas-maksas-atvieglojumi-daugavpils-valstspilsetas-pasvaldibas-sabiedriski-transporta-marsrutu-tikla>

² Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/326599>

ārpusģimenes aprūpi lēmumu pieņēmusi Jelgavas valstspilsētas pašvaldības iestāde “Jelgavas bāriņtiesa”. Tādējādi maksas par sabiedriskā transporta izmantošanu atvieglojums nav paredzēts bērnam, par kura ārpusģimenes aprūpi lēmumu pieņēmusi citas pašvaldības bāriņtiesa, bet kura faktiskā/deklarētā dzīvesvieta un/vai izglītības iegūšanas vieta ir Jelgavas valstspilsētas pašvaldībā.

[3.2.3] Atvieglojumi Jēkabpils pilsētas sabiedriskā transporta maršrutu tīklā noteikti Jēkabpils novada domes 2022. gada 24. februāra saistošajos noteikumos Nr. 7 “Jēkabpils novada pašvaldības Jēkabpils pilsētas sabiedriskā transporta (autobuss) lietošanas noteikumi”,³ kuru 6. punktā noteikts, ka braukšanas bezmaksas biļeti izsniedz tam pasažierim, kuram normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos ir braukšanas maksas atvieglojumi, par ko pasažieris uzrāda braukšanas atvieglojumu apliecinājošu dokumentu.

Jēkabpils novada pašvaldības 2022. gada 24. februāra atbildē Nr. 2.5-11/22/239 uz tiesībsarga pieprasījumu paskaidrots, ka braukšanas maksas atvieglojumi noteikti Jēkabpils pilsētas domes 2019. gada 8. augusta lēmumā Nr. 434 “Par braukšanas maksu un atvieglojumu piešķiršanu Jēkabpils pilsētas nozīmes maršruta autobusus”.⁴ Atvieglojumi bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem tajos nav paredzēti.

[3.2.4] Jūrmalā atbilstoši Jūrmalas pilsētas domes 2018. gada 15. marta saistošajiem noteikumiem Nr. 10 “Par braukšanas maksas atvieglojumiem Jūrmalas pilsētas maršrutu tīkla pilsētas nozīmes maršrutos”⁵ atsevišķi braukšanas maksas atvieglojumi bāreņiem nav paredzēti.

[3.2.5] Atvieglojumu piešķiršanas kārtība Liepājas sabiedriskajā transportā ir noteikta Liepājas pilsētas domes 2018. gada 11. oktobra saistošajos noteikumos Nr. 19 “Par braukšanas maksas atvieglojumiem Liepājas pilsētas sabiedriskā transporta maršrutu tīklā”⁶, kuru 4.8. apakšpunktā paredzēts, ka braukšanas maksas atvieglojumus 100 % apmērā visos transportlīdzekļos katrai dienai Liepājas pilsētas sabiedriskā transporta maršrutu tīklā ir tiesības saņemt bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem, kuri ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās līdz 24 gadu vecumam, ja viņi nepārtraukti klātienē turpina iegūt pamatizglītību, vidējo izglītību, vidējo profesionālo izglītību vai augstāko izglītību un sekmīgi apgūst mācību procesu un par kuriem lēmums par ārpusģimenes parūpi pieņemts Liepājas pilsētas bāriņtiesā, vai ir deklarējuši dzīvesvietu Liepājas pilsētā, vai mācās vai studē Liepājas pilsētas izglītības iestādēs.

[3.2.6] Arī Ogres sabiedriskajā transportā braukšanas maksas atvieglojumi bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem Ogres novada pašvaldības domes 2017. gada 19. oktobra saistošajos noteikumos Nr. 21/2017 “Par braukšanas maksas atvieglojumiem Ogres novadā”⁷ nav paredzēti.

³ Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/330829-jekabpils-novada-pasvaldibas-jekabpils-pilsetas-sabiedriski-transporta-autobuss-lietosanas-noteikumi>

⁴ Pieejams: <https://www.jekabpils.lv/lv/media/774/download>

⁵ Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/298724-par-brauksanas-maksas-atvieglojumiem-jurmalas-pilsetas-marsrutu-tikla-pilsetas-nozimes-marsrutos>

⁶ Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/302920-par-brauksanas-maksas-atvieglojumiem-liepajas-pilsetas-sabiedriski-transporta-marsrutu-tikla>

⁷ Pieejams: <https://www.ogresnovads.lv/lv/transports>

[3.2.7] Rēzeknes sabiedriskajā transportā atvieglojumi tiek piešķirti saskaņā ar Rēzeknes pilsētas domes 2017. gada 6. marta saistošajiem noteikumiem Nr. 5 “Par braukšanas maksas atvieglojumiem Rēzeknes pilsētas sabiedriskajā transportā”⁸. To 4.1. apakšpunktā noteikts, ka bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem, kuri atrodas audžuģimenēs, aizbildnībā, pilsētas teritorijas bērnu aprūpes institūcijās esošajiem bērniem līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai vai līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai, ja tie turpina mācības klātienē vispārējās vai profesionālās izglītības iestādē, koledžā vai augstskolu pilna laika studiju programmā, ir tiesības iegādāties Rēzeknieša karti (“Rēzeknes pilsētas skolēna apliecība”) un braukt ar atvieglojumiem Rēzeknes pilsētas sabiedriskajā transportā.

Rēzeknes valstspilsētas dome 2022. gada 2. marta atbildē Nr. 3.1.1.14/224 uz tiesībsarga pieprasījumu paskaidroja, ka atvieglojums iepriekš minētajai pasažieru grupai Rēzeknes valstspilsētas pašvaldības sabiedriskajā transportā tiek piemērots 100 % apmērā. Vienlaikus norādīts, ka normatīvais akts par Rēzeknieša kartes piešķiršanas un izmantošanas kārtību ir iekšējs dokuments, tāpēc tas nav publiskots. Līdz ar to nav iespējams nepārprotami identificēt to personu loku, kurām pienākas saistošo noteikumu 4.1. apakšpunktā noteiktie atvieglojumi. Publiski pieejamā informācija liecina, ka Rēzeknieša karti var saņemt iedzīvotājs, kuram Rēzeknes pilsētas administratīvajā teritorijā ir dzīvesvietas deklarācija, vai pirmsskolas vecuma bērns un skolēns, kurš apmeklē Rēzeknes pilsētas pirmsskolas izglītības iestādi vai mācās 1.–12. klasē vispārējās izglītības iestādē.⁹

[3.2.8] Rīgas valstspilsētas sabiedriskā transporta maršrutu tīklā braukšanas maksas atvieglojumi noteikti Rīgas domes 2010. gada 24. augusta saistošajos noteikumos Nr. 89 “Par braukšanas maksas atvieglojumiem Rīgas pilsētas sabiedriskā transporta maršrutu tīklā”¹⁰. Atbilstoši to 2.3. apakšpunktam braukšanas maksas atvieglojumus 100 % apmērā no biļetes cenas Rīgas pilsētas sabiedriskā transporta maršrutu tīklā ir tiesīgi saņemt Rīgas pilsētas administratīvajā teritorijā dzīvesvietu deklarējušie bērni bāreņi un bez vecāku gādības palikušie bērni, kuri atrodas audžuģimenēs, aizbildnībā, bērnu aprūpes institūcijās vai mācās vispārējās vai profesionālās izglītības iestādēs, kā arī augstskolās un koledžās līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai.

[3.2.9] Valmieras novada pašvaldības domes 2021. gada 13. decembra saistošo noteikumu Nr. 22 “Par braukšanas maksas atvieglojumiem Valmieras valstspilsētas nozīmes maršrutu tīklā”¹¹ 2.2. apakšpunktā noteikts, ka bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem, kuri atrodas audžuģimenēs, aizbildnībā, bērnu aprūpes institūcijās vai mācās vispārējās un profesionālajās izglītības iestādēs, kā arī augstskolās un koledžās līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai, uzrādot apliecību sociālo garantiju

⁸ Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/289231-par-brauksanas-maksas-atvieglojumiem-rezeknes-pilsetas-sabiedriskaja-transporta>

⁹ Skat. Rēzeknieša kartes noformēšanas pakalpojums portālā latvija.lv. Pieejams: <https://latvija.lv/lv/PPK/Tiesibu-aizsardziba/Apliecibas-izzinas-par-personu-pase/p11436/ProcesaApraksts>

¹⁰ Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/215859-par-brauksanas-maksas-atvieglojumiem-rigas-pilsetas-sabiedriskajam-transportam-marsrutu-tikla>

¹¹ Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/328872-par-brauksanas-maksas-atvieglojumiem-valmieras-valstspilsetas-nozimes-marsrutu-tikla>

nodrošināšanai, ir tiesības braukt bez maksas sabiedriskā transportā Valmieras valstspilsētas nozīmes maršrutu tīklā.

[3.2.10] Atbilstoši Ventspils pilsētas domes 2013. gada 25. janvāra saistošo noteikumu Nr. 5 “Par braukšanas maksas atvieglojumiem Ventspils pilsētas nozīmes maršrutos”¹² 12. punktam kompensācijas 90 % atlaides veidā mēnešbiļetes iegādei braukšanai Ventspils pilsētas nozīmes maršrutu autobusos tiek piešķirtas Ventspils pilsētā deklarētajiem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem, kuri atrodas audžuģimenēs, aizbildnībā līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai vai līdz 24 gadu vecuma sasniegšanai, ja tie turpina mācības klātienē vispārējās vai profesionālās izglītības iestādē, koledžā vai augstskolu pilna laika studiju programmā.

Ventspils valstspilsētas pašvaldība 2022. gada 17. marta atbildē Nr. 1-81/891-2 paskaidroja, ka braukšanas maksas atvieglojumi tiek piemēroti arī bez vecāku gādības palikušiem bērniem, kuri atrodas bērnu aprūpes iestādē (Ventspils sociālās aprūpes nama “Selga” Bērnu sociālās aprūpes centrā), un tādā gadījumā 10 % no biļetes maksas sedz bērnu sociālās aprūpes centrs.

[3.3] Ministru kabineta 2009. gada 30. jūnija noteikumu Nr. 700 “Noteikumi par pasažieru kategorijām, kam ir tiesības izmantot braukšanas maksas atvieglojumus maršrutu tīkla maršrutos” (turpmāk – Noteikumi Nr. 700), kas bija spēkā no 05.07.2009. līdz 01.09.2009., 6. punktā tika noteikts, ka bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem, kuri atrodas audžuģimenēs, aizbildnībā, bērnu aprūpes institūcijās vai mācās vispārējās vai profesionālās izglītības iestādēs, ir tiesības, uzrādot apliecību sociālo garantiju nodrošināšanai, bez maksas izmantot: (1) sabiedrisko transportlīdzekli, kas pārvadā pasažierus pilsētas nozīmes maršrutā; (2) sabiedrisko transportlīdzekli, kas pārvadā pasažierus reģionālajā starppilsētu nozīmes maršrutā; (3) sabiedrisko transportlīdzekli, kas pārvadā pasažierus reģionālajā vietējās nozīmes maršrutā. Tādējādi minētajām personām bija tiesības izmantot bez maksas sabiedriskos transportlīdzekļus visos maršrutos, kas bija minēti Sabiedriskā transporta pakalpojumu likuma 1. panta 6., 8. un 9. punktā (likuma redakcijā no 01.07.2009.–31.12.2009.).

Savukārt ar Ministru kabineta 2009. gada 4. augusta noteikumiem Nr. 872 “Noteikumi par pasažieru kategorijām, kuras ir tiesīgas izmantot braukšanas maksas atvieglojumus maršrutu tīkla maršrutos” (turpmāk – Noteikumi Nr. 872), kas bija spēkā 01.09.2009.–01.01.2016. un ar kuriem Noteikumi Nr. 700 atzīti par spēku zaudējušiem, minētais atvieglojums tika mainīts, noteikumu 7. punktā nosakot, ka bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem, kuri atrodas audžuģimenēs, aizbildnībā, bērnu aprūpes institūcijās vai mācās vispārējās vai profesionālās izglītības iestādēs, uzrādot apliecību sociālo garantiju nodrošināšanai, ir tiesības bez maksas izmantot sabiedrisko transportlīdzekli, kas pārvadā pasažierus reģionālās nozīmes maršrutā.

Līdzīgs regulējums saglabājies arī vēlāk pieņemtajos Ministru kabineta 2015. gada 31. marta noteikumos Nr. 153 “Noteikumi par pasažieru kategorijām, kuras ir tiesīgas

---

¹² Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/254839-par-brauksanas-maksas-atvieglojumiem-ventspils-pilsetas-nozimes-maarsrutos>

izmantojot braukšanas maksas atvieglojumus maršrutu tīkla maršrutos”¹³ un 2017. gada 27. jūnija noteikumos Nr. 371 “Braukšanas maksas atvieglojumu noteikumi”¹⁴, kā arī šobrīd spēkā esošajos Noteikumos Nr. 414.

Visu rezumējot, secināms, ka kopš 2009. gada 1. septembra jautājums par bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu atvieglojumiem sabiedriskā transporta izmantošanai pilsētas nozīmes maršrutā ir pašvaldību pārziņā, kuras to ir izlēmušas dažādi – sākot no gadījumiem, kad tādi vispār nav paredzēti (piemēram, Ogrē), līdz pašvaldībām, kur visiem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem ir tiesības bez maksas izmantot sabiedrisko transportu pilsētas nozīmes maršrutu tīklā (piemēram, Valmierā).

Satiksmes ministrija sadarbībā ar VSIA “Autotransporta direkcija” uz tiesībsarga lūgumu sniegt viedokli par apstākļiem, kuru dēļ bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu tiesību bez maksas izmantot sabiedrisko transportu apjoms tika sašaurināts, paredzot pārvietošanos bez maksas tikai reģionālās nozīmes maršrutos, 2022. gada 15. marta atbildē Nr. 04.2-02/878 norādīja, ka Ministru kabinets, 2009. gada 4. augustā pieņemot Noteikumus Nr. 872, būtiski samazināja pasažieru kategoriju skaitu, kurām pienākas braukšanas maksas atvieglojumi. Piešķirtā braukšanas maksas atvieglojuma apjoma pārskatīšana pamatojama ar budžeta likumprojektu paketē virzītajiem un 2009. gada 16. jūnijā pieņemtajiem grozījumiem likumā “Par valsts budžetu 2009. gadam” un grozījumiem Sabiedriskā transporta pakalpojumu likumā, kas stājas spēkā 2009. gada 1. jūlijā. Šī budžeta likumprojekta pakete tika sagatavota laikā, kad Latviju bija skārusi finanšu krīze un bija nepieciešams ieviest taupības pasākumus valsts budžeta izdevumu samazināšanai. Līdz ar to, lai salāgotu valsts budžetā pieejamos līdzekļus dotācijai sabiedriskā transporta pakalpojumu sniedzējiem, ar 2009. gada 16. jūnija grozījumiem Sabiedriskā transporta pakalpojumu likumā noteica, ka republikas pilsētu pašvaldībām vairs nebūs pieejams valsts budžeta līdzfinansējums 35 % apmērā ar sabiedriskā transporta pakalpojumu sniegšanu saistīto zaudējumu segšanai pilsētas nozīmes maršrutos un turpmāk zaudējumi pārvadātājiem, nodrošinot šo pakalpojumu, pilnā apmērā tiks kompensēti no pašvaldības budžeta līdzekļiem. Ņemot vērā likumā “Par pašvaldībām” ietverto principu, proti, ja pašvaldībai ar likumu tiek uzdots pildīt kādus pārvaldes uzdevumus, vienlaikus ir jānosaka šī uzdevuma finansēšanas avots, tika pārskatīts braukšanas maksas atvieglojuma apjoms Ministra kabineta noteiktajām pasažieru kategorijām. Minētais neliedza pašvaldībām saskaņā ar Sabiedriskā transporta pakalpojumu likuma 14. panta trešo daļu pašām noteikt braukšanas maksas atvieglojumus savā administratīvajā teritorijā, ja ar šo braukšanas maksas atvieglojumu noteikšanu radītos zaudējumus pilnībā kompensē no pašvaldību budžeta.

[3.4] Saskaņā ar Satversmes 109. pantu ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 109. pants garantē iedzīvotājiem tiesības uz stabilu un prognozējamu, kā arī efektīvu, taisnīgu un ilgtspējīgu sociālās aizsardzības

¹³ Skat. 5. punktu. Normatīvais akts bija spēkā 01.01.2016.–01.07.2017.

¹⁴ Skat. 6. punktu. Normatīvais akts bija spēkā 01.07.2017.–30.06.2021.

sistēmu, kura paredz samērīgu sociālo nodrošinājumu.¹⁵ Valsts ir izveidojusi sociālās drošības sistēmu, kurā citstarp ietilpst sociālā palīdzība.¹⁶

Sociālās aizsardzības sistēma ir vērsta uz to, lai izlīdzinātu dažāda veida sociālo risku sekas. Satversmes 109. pantā ietvertais sociālo risku uzskaitījums nav izsmelošs, un likumdevējam ir pienākums sociālās aizsardzības sistēmā ietvert arī citus sociālos riskus. Daļa no riskiem, kuri likumdevējam ir obligāti jāietver šajā sistēmā, izriet no citos Satversmes pantos nostiprinātajām personu pamattiesībām un ar tām saistītajiem valsts pienākumiem, piemēram, attiecībā uz bērnu tiesībām.¹⁷

Satversmes 110. pantā noteikts, ka valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības.

Lai arī Satversmes 110. pantā noteiktais nerada personai subjektīvas tiesības saņemt konkrētu valsts atbalstu noteikta veida un apmēra pabalsta formā, tas uzliek valstij pienākumu radīt pienācīgu sistēmu (normatīvo, institucionālo u.c.) un, rūpējoties par bērniem, ģimeni un laulību un ievērojot pārējās Satversmes normas un tiesību principus, veikt tādus atbalsta pasākumus, kas ir pietiekami efektīvi un, cik vien tas iespējams, atbilst adresātu, pirmām kārtām bērnu vajadzībām.¹⁸

Īpašs valsts pienākums rūpēties par bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem kā par sociāli mazaizsargātu bērnu grupu ir noteikts gan nacionālajos tiesību aktos (Satversmes 110. pants, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 12. panta ceturrtā daļa), gan starptautiskajos (ANO Bērnu tiesību konvencijas 20. pants).

Sociālās garantijas bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem likumdevējs deleģējis noteikt Ministru kabinetam (Bērnu tiesību aizsardzības likuma 12. panta ceturrtā daļa), kurš savukārt Noteikumu Nr. 857 21. punktā ir paredzējis braukšanas maksas atvieglojumus sabiedriskajā transportā.

Savukārt līdz 2009. gada 1. septembrim Noteikumos Nr. 700 bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem, kuri atrodas audžuģimenēs, aizbildnībā, bērnu aprūpes institūcijās vai mācās vispārējās vai profesionālās izglītības iestādēs, bija piešķirtas tiesības bez maksas izmantot sabiedrisko transportlīdzekli gan reģionālās (starppilsētu un vietējās) nozīmes maršrutā, gan pilsētas nozīmes maršrutā. Ievērojot to, ka kopš 2009. gada 1. jūlija Sabiedriskā transporta pakalpojumu likuma 11. panta pirmās daļas 2. punktā paredzētais kompensācijas pārvaldītājam sadalījums mainījies, turpmāk neparedzot kompensāciju 35 % apmērā no valsts budžeta līdzekļiem pilsētas nozīmes maršrutu tīkla maršrutos un nosakot, ka kompensācija maksājama pilnā apmērā no pašvaldības budžeta līdzekļiem, sašaurināts maršrutu loks, kurā bāreņi un bez vecāku gādības palikušie bērni var izmantot bez maksas sabiedrisko transportlīdzekli.

Lai gan Satiksmes ministrija norādījusi, ka pašvaldības ir tiesīgas nodrošināt braukšanas maksas atvieglojumus bez ierobežojuma bāreņiem un bez vecāku gādības

¹⁵ Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 15.2. punkts

¹⁶ Satversmes tiesas 2012. gada 21. jūnija sprieduma lietā Nr. 2011-20-01 10. punkts

¹⁷ Satversmes tiesas 2010. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-17-01 7. punkts

¹⁸ Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-07-01 13.1. punkts, 2006. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-10-03 13.1. punkts

palikušiem bērniem pilsētas nozīmes maršrutā, no iepriekš apkopotā regulējuma (skat. atzinuma 3.2. punktu) izriet, ka lielākais vairums pašvaldību atvieglojumu piešķiršanu ir padarījis atkarīgu no priekšnoteikumiem, piemēram, no dzīvesvietas pašvaldības administratīvajā teritorijā, pašvaldības izglītības iestādes apmeklēšanas vai pašvaldības bāriņtiesas kā uz bērnu attiecināmā lēmuma pieņemējas, bet dažās pašvaldībās atvieglojumi nav piešķirti vispār. Tādējādi nevar secināt, ka minētai bērnu grupai dažādās valstspilsētās būtu nodrošinātas vienādas vai vismaz līdzvērtīgas tiesības izmantot sabiedriskā transporta maksas atvieglojumus.

[3.5] Vairākos Satversmes tiesas spriedumos secināts, ka 2009. gadā Latvijas valsts ekonomikas lejupslīdes situācijā bija spiesta būtiski samazināt budžeta izdevumus visām nozarēm. Ekonomiskās krīzes novēršana, valstij atrodoties sarežģītā finansiālā situācijā, uzskatāma par tādu rīcību, kas vērsta uz citu personu tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzību. Turklāt šādos apstākļos, lai iespēju robežās mazinātu nelabvēlīgās sekas, valsts institūciju rīcībai jābūt pēc iespējas ātrākai, saskaņotākai un izlēmīgākai. Attiecīgo pasākumu veikšanai tām nepieciešama saprātīga rīcības brīvība. Tomēr valsts ekonomiskā situācija vai nepieciešamība samazināt budžeta deficītu nevar kalpot par vispārīgu attaisnojumu tam, ka valsts atkāpjas no personām iepriekš piešķirtajām tiesībām.¹⁹

Ekonomiskā situācija Latvijā pēc 2008. gada finanšu krīzes ir sākusi uzlaboties jau 2010. gadā.²⁰ Taču kopš šī laika jau vairāk kā 10 gadu garumā Sabiedriskā transporta pakalpojumu likuma 11. panta pirmās daļas 2. punktā noteiktā kārtība, kādā pārvaldītājam kompensē ar sabiedriskā transporta pakalpojumu sniegšanu saistītos zaudējumus pilsētas nozīmes maršrutu tīkla maršrutos, netika pārskatīta, un secīgi netika būtiski pārskatīta arī iespēja atsevišķām pasažieru kategorijām izmantot braukšanas maksas atvieglojumus pilsētas nozīmes maršrutā.

Krīzes pārvarēšanas pasākumiem un ar tiem saistītajiem personu tiesību ierobežojumiem ir jāatbilst noteiktiem kritērijiem. Proti, tie jāveic uz pienācīga izvērtējuma pamata, ievērojot tiesiskas valsts principus.²¹ Tiesībsarga ieskatā situācija, kurā bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem nav pārskatīta iespēja atjaunot tiesības bez maksas izmanto sabiedrisko transportu pilsētas nozīmes maršrutos, neatbilst sociāli atbildīgas valsts principam, jo, kā skaidrojusi Satversmes tiesa, sociāli atbildīgas valsts princips prasa, lai likumdevējs ņem vērā sociālo realitāti atbilstoši konkrētajam laikam un patiesajiem apstākļiem valstī un paredz pienācīgu sociālās palīdzības minimumu.²² Nav šaubu, ka vairāk kā pirms 10 gadiem ekonomiskās krīzes apstākļos radīti argumenti nevar pamatot šobrīd spēkā esošo regulējumu.

¹⁹ Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 27.2. punkts, 2010. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 15. punkts un 2014. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2013-13-01 12. punkts.

²⁰ Skat., piemēram, Ekonomikas ministrijas 2011. gada aprīļa informatīvo ziņojumu par makroekonomisko situāciju valstī, 7. lpp. Pieejams: https://www.em.gov.lv/sites/em/files/mk_zin_12_2011_apr1.pdf

²¹ Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 17.2., 23. un 25. punkts un 2010. gada 18. janvāra sprieduma lietā Nr. 2009-11-01 10.3. punkts

²² Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-25-03 16. punkts

[3.6] Bērnu interešu prioritātes princips ir galvenais orientējošais faktors bērnus ietekmējošu lēmumu pieņemšanā.²³ Viens no bērnu interešu principa aspektiem ietver bērna tiesības uz to, lai gadījumos, kad tiek apsvērtas dažādas intereses nolūkā pieņemt kādā jautājumā lēmumu, tiktu izvērtētas viņa intereses un tās būtu primārais apsvērums. Šis valsts pienākums attiecas arī uz budžetu pieņemšanu, kura sagatavošanai un izstrādei nepieciešams, lai tiktu pieņemta bērna interešu aizsardzības perspektīva un tādējādi, pieņemot budžetu, tiktu ņemtas vērā bērnu tiesības.²⁴ Arī Satversmes tiesa norādījusi, ka likumdevējam jā rūpējas par to, lai pieņemtie vai grozītie normatīvie akti aizsargātu bērnu intereses iespējami labākajā veidā.²⁵

Ir acīmredzami, ka motivācija, kas kalpoja par pamatu braukšanas maksas atvieglojumu pārskaitīšanai un pilsētas nozīmes maršrutu izslēgšanai no kompensējamo maršrutu loka, neatbilst bērnu labāko interešu principam. Šis aspekts faktiski vispār netika vērtēts, pieņemot attiecīgo normatīvo regulējumu, kas gan varētu tikt attaisnots ar izņēmuma apstākļiem. Taču tas nenozīmē, ka likumdevējs būtu atbrīvots no pienākuma turpmāk ņemt vērā bērnu intereses un pārskatīt regulējumu, lai pēc šo apstākļu izbeigšanās atjaunotu bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem iepriekš piešķirtās tiesības.

Jāņem vērā, ka dzīves vides stabilitāte šai bērnu grupai ir apdraudēta vairāk kā citiem, jo viņiem pastāv lielāka iespēja mainīt savu dzīvesvietu un izglītības iestādi, turklāt salīdzinoši īsā laikā un vairākkārtīgi. Tādējādi situāciju, kurā bērnam bāreņim būs diezgan bieži jāizmanto pilsētas sabiedriskais transports bez braukšanas maksas atvieglojumiem, nevar uzskatīt par retumu. Piemēram, bāreņim, par kura ārpusģimenes aprūpi lēmusi citas pašvaldības bāriņtiesa, pārceļoties uz Jelgavas valstspilsētas pašvaldību, vispār nav tiesību uz brīvprātīgās iniciatīvas pabalstu sabiedriskā transporta braukšanas maksas segšanai kā bāreņim. Šis bērns varētu saņemt braukšanas maksas atvieglojumu kā izglītojamais, kura deklarētā dzīvesvieta ir Jelgavas pilsētas administratīvajā teritorijā, taču jau mazākā apmērā – nepārsniedzot četrus braucienus dienā.²⁶

Tāpat, rodoties vajadzībai izmantot sabiedrisko transportu, kurā braukšanas maksas atvieglojumi nav piešķirti, bērnam nepieciešams risināt jautājumu par naudas līdzekļu ieguves avotu. Bērnam, kurš ievietots ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, ir paredzēta naudas summa personiskiem izdevumiem,²⁷ savukārt bērnam, kura aprūpe tiek nodrošināta audžuģimenē vai pie aizbildņa, izdevumi par sabiedriskā transporta izmantošanu ir jāsedz no ģimenes budžeta līdzekļiem, turklāt kabatas naudas piešķiršana un tās apmērs ir atkarīgs no aprūpētāja ieskatiem. Katrā no

²³ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. pants, Bērnu tiesību konvencijas 3. pants.

²⁴ ANO Bērnu tiesības komitejas Vispārējais komentārs Nr. 14 (2013) par bērnu tiesībām uz to, lai primārais apsvērums būtu viņu intereses (3. panta 1. punkts). Valsts valodas centra 2014. gada tulkojums, 4., 11. lpp.

²⁵ Satversmes tiesas 2004. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2004-02-0106 11. punkts

²⁶ Jelgavas pilsētas pašvaldības 2020. gada 28. maija saistošie noteikumi Nr. 20-26 "Par braukšanas maksas atvieglojumiem izglītojamajiem Jelgavas pilsētas sabiedriskajā transportā". Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/315232-par-brauksanas-maksas-atvieglojumiem-izglitojamajiem-jelgavas-pilsetas-sabiedriskaja-transporta>

²⁷ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 29. panta otrās daļas 3. punkts.

gadījumiem papildu izdevumi ietekmē materiālās iespējas nodrošināt bērna pārējās ikdienas vajadzības.

Visbeidzot norādāms, ka braukšanas maksas atvieglojumu neesamība vai citi ierobežojumi to apmēram pilsētas nozīmes maršrutā varētu negatīvi ietekmēt bērna saskarsmes tiesību īstenošanu ar saviem radniekiem, jo sevišķi nepilngadīgiem brāļiem un māsām, kuri atrodas līdzīgā situācijā, un var pat veicināt bērnu izdarītus pārkāpumus, braucot sabiedriskajā transportā bez biļetes. Šādi trūkumi liedz vērtēt normatīvo regulējumu kā bērnu interesēm atbilstošu.

[4] Pārbaudes lietas ietvaros secinu, ka šobrīd normatīvā regulējuma, ar kuru bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem netiek nodrošinātas tiesības bez maksas izmantot sabiedriskā transporta pakalpojumus pilsētas nozīmes maršrutā, pamatojums – 2008. gada ekonomiskās krīzes seku pārvarēšana – neatbilst sociāli atbildīgas valsts principam un nenodrošina bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu kā sociāli mazāk aizsargātas bērnu grupas intereses.

Tādējādi saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 3. punktā noteikto, ka tiesībsargs iesniedz priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu, aicinu Satiksmes ministriju **līdz 2022. gada 27. maijam** izvērtēt nepieciešamību veikt normatīvo aktu grozījumus, lai bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem, kuri atrodas audžuģimenēs, aizbildnībā, bērnu aprūpes institūcijās vai māsās vispārējās vai profesionālās izglītības iestādēs, nodrošinātu tiesības bez maksas izmantot sabiedrisko transportlīdzekli, kas pārvadā pasažierus reģionālās un pilsētas nozīmes maršrutā. Grozījumu nevirzīšanas gadījumā lūdzu sniegt pamatotu skaidrojumu par šādas rīcības iemeslu atbilstību bērna labākajām interesēm.²⁸

Tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

---

²⁸ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta pirmā, otrā un otrā prim daļa.